

"de", "ki" ve "mi"nin Yazımı Çalışma Kılavuzu

Türkçede ekler ile sözcüklerin ayrımını yapabilmek için pratik parmak ve çoğul eki testleri kullanılır.

1. Konu Özetleri ve Temel Mantık

A. "de / da"nın Yazımı: Bağlaç mı, Bulunma Eki mi?

KAPAT-OKU TESTİ

Bağlaç Olan "de / da": Ayrı bir sözcüktür ve her zaman ayrı yazılır. Cümleye "dahi, bile, başkası da, dahil" anlamı katar.

Önemli Kural: Bağlaç olan "de/da" hiçbir zaman sertleşerek "te / ta" şeklinde yazılamaz (Örn: "Gitti de" doğrudur; "Gitti te" yazılamaz).

Bulunma Hâl Eki (-de / -da / -te / -ta): İsme bitişik yazılır; "nerede?", "kimde?" sorularına yanıt verir. Eklendiği sözcüğün son sesine göre sertleşerek "-te, -ta" olabilir (kitapta, bahçede). Cümleden çıkarıldığında anlam bozulur veya cümle yıkılır.

Tür	Dedektif Yöntemi	Ses Uyumu (te/ta)	Örnek Cümle
Bağlaç (de / da)	Parmağınla kapat, oku: Anlam bozulmaz.	Asla te / ta olmaz.	Ali de bizimle geldi.
Ek (-de / -da)	Parmağınla kapat, oku: Anlam bozulur.	Sertleşip -te / -ta olabilir.	DeFTERim okul da kaldı.

B. "ki"nin Yazımı ve "-ler" Çoğul Eki Testi

-LER TESTİ

Bağlaç Olan "ki": Ayrı yazılır, iki yargıyı bağlar. Fiillerden sonra gelen bütün "ki"ler bağlaçtır ve ayrı yazılır (duydum ki, bilmem ki).

Ek Olan "-ki": Bitişik yazılır; aitlik (seninki) veya sıfat yapar (evdeki hesap).

-ler Testi Formülü: "ki"nin olduğu sözcüğe "-ler" ekle: Evdeki $\rightarrow$ Evdekiler (Anlamlı $\rightarrow$ Bitişik). Baktım ki $\rightarrow$ Baktımkiler (Anlamsız $\rightarrow$ Ayrı).

Kalıplaşmış İstisnalar (SOMBAHÇEM): Bağlaç oldukları halde bitişik yazılanlar: Sanki, Oysaki, Mademki, Belki, A (boş), Halbuki, Çünkü, Eğerki, Meğerki.

C. Soru Eki "mi / mı / mu / mü" ve Olumsuzluk Eki Ayrımı

- Soru eki kendisinden önceki sözcükten **daima ayrı** yazılır (Okudun **mu**? Güzel **mi** güzel?).
- Soru ekine gelen şahıs ve zaman ekleri soru ekine **bitişik** yazılır (Gelir **misin**?, Okuyor **muyuz**?).
- Olumsuzluk Eki Uyarısı:** Fiile bitişik yazılan "-me / -ma" (ve darlaşmış hâli "-mi") olumsuzluk bildirir, soru eki değildir ("Gitmeyeceksin" olumsuzluk; "Gitmeyecek misin?" olumsuzluk + soru).

2. Kısa Yanıtlı İnceleme Testi (10 Soru)

Aşağıdaki soruları yukarıda verilen kurallar, dedektif yöntemleri ve dil mantığı doğrultusunda dikkatle yanıtlayınız.

- Soru 1:** Cümlede geçen "de / da" unsurunun bağlaç mı yoksa bulunma hâl eki mi olduğunu anlamak için uygulanan parmakla cümleden çıkarma (dedektif) yöntemini açıklayınız.
- Soru 2:** Bağlaç olan "de / da", kendisinden önceki sözcüğün son sesine göre sertleşerek "te / ta" şeklinde yazılabilir mi? Kuralı belirtiniz.
- Soru 3:** Bir cümlede geçen "ki" unsurunun bitişik yazılan ek mi yoksa ayrı yazılan bağlaç mı olduğunu tespit etmek için kullanılan "-ler" çoğul eki testi nasıl uygulanır?
- Soru 4:** Bağlaç oldukları hâlde kalıplaştıkları için bitişik yazılması kural kabul edilen kelimeleri simgeleyen "SOMBAHÇEM" akrostişindeki sözcüklerden 4 tanesini yazınız.
- Soru 5:** Fiillere (eylemlere) getirilen "ki" unsurlarının yazım kuralı nedir? Bir örnekle açıklayınız.
- Soru 6:** Soru eki olan "mi / mı / mu / mü"nün kendinden önceki kelimeyle ve kendisine eklenen kişi ekleriyle yazım ilişkisi nasıldır?
- Soru 7:** Cümlede yer alan "mi" soru eki ile fiile gelen olumsuzluk eki "-me / -ma" (ve darlaşmış hâli) arasındaki fark nasıl anlaşılır?
- Soru 8:** "Ağaç da kedi var." cümlesindeki yazım yanlışının sebebini ve cümlemin doğru yazımını belirtiniz.
- Soru 9:** Bulunma eki olan "-de / -da", eklendiği sözcüğe hangi anlamı katar ve cümlede hangi sorulara yanıt verir?
- Soru 10:** "Kırmızıyı da seviyormuş." cümlesinde geçen "da" bağlacı cümleye nasıl bir anlam katmaktadır?

Öğrenci Not Alanı:

Soruları cevaplarken şüphelendiğin sözcüğün üzerini kapatmayı veya sonuna "-ler" eklemeyi unutma!

3. Cevap Anahtarı (Kısa Yanıtlı Test İçin)

Aşağıdaki çözümler, öğrencilerin yaptıkları çıkarımları kontrol etmeleri ve yazım kurallarının gerekçesini pekiştirmeleri amacıyla hazırlanmıştır.

1. Yanıt: "de" unsurunun üzeri parmakla kapatılarak cümle yeniden okunur. Cümlelerin temel anlamı bozulmuyorsa ve cümle ayakta kalıyorsa ayrı yazılan bağlaçtır; cümlelerin anlamı bozuluyor veya anlamsızlaşıyorsa bitişik yazılan bulunma hâl ekidir.

2. Yanıt: Hayır, yazılamaz. Bağlaç olan "de / da" müstakil bir kelimedir; sertleşmeye uğrayarak hiçbir zaman "te / ta" şeklini alamaz. Yalnızca bitişik yazılan bulunma hâl eki ünsüz uyumuna girerek "-te / -ta" olabilir.

3. Yanıt: "ki" unsurunun bulunduğu kelimenin sonuna "-ler" çoğul eki eklenir. Meydana gelen yeni kelime anlamlı oluyorsa bitişik yazılan ek (*masadaki* → *masadakiler*); anlamsız ve saçma oluyorsa ayrı yazılan bağlaçtır (*dedi ki* → *dedikiler* ✗).

4. Yanıt: "SOMBAHÇEM" şifresindeki kelimeler şunlardır: **Sanki, Oysaki, Mademki, Belki**. (Diğerleri: Halbuki, Çünkü, Eğerki, Meğerki).

5. Yanıt: Temel kural gereği fiillerden (iş, oluş, hareket bildiren sözcüklerden) sonra gelen bütün "ki"ler bağlaçtır ve daima ayrı yazılır. Örnek: "*oku ki*", "*çalışmalısın ki*".

6. Yanıt: Soru eki olan "mi / mı / mu / mü", kendisinden önce gelen kelimeden her zaman ayrı yazılır. Ancak bu soru ekine gelen şahıs veya kip ekleri soru ekine bitişik yazılır (Örn: "*Gelecek misiniz?*").

7. Yanıt: Soru eki olan "mi" kelimeden ayrı yazılır ve cümleye soru anlamı kazandırır. Olumsuzluk eki olan "-me / -ma" (veya darlaşmış hâli "-mî") ise eyleme bitişik yazılır, eylemin yapılmadığını belirtir ve tek başına soru anlamı taşımaz (Örn: "*Gelmeyecek.*" → *olumsuzluk* / "*Gelmeyecek mi?*" → *olumsuzluk + soru*).

8. Yanıt: Cümlede kedi "nerede?" sorusuna yanıt verildiği için "da" bulunma ekidir ve cümleden çıkarılınca anlam bozulur. Ayrıca sertleşme kuralına uymalıdır. Doğru yazımı: "**Ağaçta kedi var.**" şeklinde bitişik ve "ta" ile.

9. Yanıt: Bulunma eki (-de / -da), eklendiği sözcüğe bulunma, mekânda yer alma veya içindelik anlamı katar; cümleye yöneltilen "**nerede?**" ve "**kimde?**" sorularına yanıt verir.

10. Yanıt: "Kırmızıyı da seviyormuş" cümlesindeki "da" bağlacı, cümleye "**dahi, bile, diğer renklerin yanında o da dahil**" anlamı katmaktadır.

4. Kompozisyon ve Açık Uçlu Düşünme Görevleri

- Yazarın Sorumluluğu:** Bir masal yazarı olduğunuzu hayal ediniz. "de" ve "ki"leri doğru yazmanın, okuyucunun masalı rahat anlamasındaki önemini açıklayan kısa bir paragraf yazınız.
- Mesajlaşma Diyaloğu:** Cep telefonundan mesajlaşan iki arkadaşın, "de" veya "ki"nin yanlış yazılması nedeniyle yaşadığı komik bir yanlış anlaşılmayı diyalog olarak kurgulayınız.
- Kelime Dedektifi Macerası:** "SOMBAHÇEM" kuralındaki 8 kelimenin neden kalıplaşıp bitişik yazıldığını anlatan eğlenceli bir dedektif hikâyesi yazınız.
- Kutu Oyunu Tasarımı:** Sınıf arkadaşlarınız için "de, ki ve mi" kurallarını öğreten bir masa/kutu oyunu tasarlayınız; kurallarını ve ceza/ödül alanlarını kısaca açıklayınız.
- Karakterler Sahnedeki:** Biri sadece soru eki "mi" ile konuşan, diğeri yalnızca olumsuzluk eki "-me/-ma" ile yanıt veren iki karakterin kısa bir tiyatro sahnesini yazınız.

5. Kapsamlı Terimler Sözlüğü

- Bağlaç Olan "de / da":** Cümleye "dahi, bile, dahil" anlamı katan, ayrı bir sözcük olduğu için daima ayrı yazılan, hiçbir zaman "te / ta" biçimine dönüşmeyen bağımsız sözcük.
- Bulunma Hâl Eki (-de / -da / -te / -ta):** İsme eklenen, "nerede?" ve "kimde?" sorularına yanıt veren, kelimeye bitişik yazılan ve cümleden çıkarıldığında anlamı bozan çekim eki.
- Bağlaç Olan "ki":** Cümleleri veya sözleri birbirine bağlayan, fiillerden sonra geldiğinde istisnasız ayrı yazılan, tek başına anlam taşımayan bağımsız bağlama sözcüğü.
- Ek Olan "-ki":** İsme bitişik yazılan, eklendiği sözcüğe bulunma (sıfat yapan -ki) veya aitlik (ilgi zamiri) anlamı katan, sonuna "-ler" çoğul eki alabildiği için bitişik yazılan ek.
- SOMBAHÇEM:** Bağlaç oldukları hâlde zamanla kalıplaşarak bitişik yazılması kuralı kabul edilen sözcüklerin baş harflerinden oluşan kodlama (Sanki, Oysaki, Mademki, Belki, Halbuki, Çünkü, Eğerki, Meğerki).
- Soru Eki (mi / mı / mu / mü):** Kendinden önceki kelimeden daima ayrı yazılan, ancak üzerine gelen şahıs eklerini bitişik kabul eden, soru ve pekiştirme bildiren ek.
- Parmak Testi (Dedektif Yöntemi):** "de" unsurunun üzeri kapatıldığında cümle bozulmuyorsa bağlaç (ayrı), cümle bozuluyorsa ek (bitişik) olduğunu anlama yöntemi.
- "-ler" Testi:** "ki"nin bulunduğu kelimeye "-ler" çoğul eki getirildiğinde kelime anlamlı kalıyorsa ek (bitişik), saçma oluyorsa bağlaç (ayrı) olduğunu gösteren pratik yöntem.